

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1918 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående fyllnadspension åt professorn E. G:son Odelstierna.

I en till riksdagen avlåten, till bankoutskottet hänvisad proposition, nr 229, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att professorn vid tekniska högskolan *Erik G:son Odelstierna* må från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 65 år avgår från tjänsten, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta sådan fyllnad i den honom författningsenligt tillkommande pension, att pensionen jämte fyllnadsbeloppet uppgår till 5,000 kronor.

Till stöd för framställningen återopas utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 22 mars 1918, däri föredragande departementschefen anfört följande:

»I en av styrelsen för tekniska högskolan med underdånigt utlåtande den 13 februari 1918 överlämnad ansökning har professorn i järnets metallurgi därstädes *Erik G:son Odelstierna* anfört bland annat följande:

Odelstierna, som den 5 september 1918 komme att fylla 65 år, vore då jämlikt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 skyldig att avgå från sin professorsbefattning vid högskolan, men kunde därvid enligt samma pensionslag ej komma i åtnjutande av högre pension, än som motsvarade $\frac{15}{25}$ av för professorer med 25 tjänstår stadgad full pension, d. v. s. $\frac{15}{25}$ av 5,600 kronor eller 3,360 kronor.

Odelstierna hade visserligen vid sin avgång varit lärare i sagda läroämne i över 26 år. Av denna tid hade Odelstierna emellertid under 11 år, 1892—1903, varit anställd vid de lägre bergsskolorna i Filipstad och i Falun och blott i något över 15 år, på förordnande eller såsom ordinarie innehavare av densamma, uppehållit nu ifrågasvarande professur. De lägre bergsskolorna räknades såsom järnkontorets läroanstalter,

ehuru staten under den tid, då Odelstierna var lärare vid dem, bidrog med hälften av deras underhållskostnad. Odelstierna ägde därför enligt civila pensionslagen ej räkna sig denna tid tillgodo. Odelstiernas företrädare i professuren J. Wiborgh, som dog året innan han blev pensionsmässig, hade likasom Odelstierna varit, innan han blev professor, lärare i de lägre bergsskolorna. Wiborgh och Odelstierna torde få flera efterföljare, och nog kunde det väl anses orättvist, att de med lika lång eller längre trogen strävsam tjänstetid skulle komma i sämre ställning än de professorer vid högskolan, som förut tjänstgjort vid andra, av staten upprättade tekniska läroanstalter och som därför fingo räkna sig denna tjänstgöring till godo för erhållande av pension.

Utan egen förmögenhet och med ett barn, som ännu under några år behöfde hans understöd för sina studier, komme Odelstiernas ställning med ovan nämnda låga pension att — isynnerhet under dessa dyra tider — bliva ekonomiskt svår, och Odelstierna hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte göra framställning till riksdagen om fyllnad i hans pension till ett belopp av 5,600 kronor.

Vid ansökningen hade Odelstierna fogat

dels prästbevis, utvisande att han är född den 5 september 1853,

dels ett av tekniska högskolans rektor den 13 februari 1918 utfärdat, så lydande tjänstgöringsbetyg:

Professor Erik G:son Odelstierna förordnades den 16 april 1903 att såsom vikarie uppehålla dåvarande professuren i metallurgi och hyttkonst vid tekniska högskolan, utnämndes den 22 januari 1904 till ordinarie innehavare av samma professur, vilken år 1912 omvandlades till professur i järnets metallurgi. Denna professur innehaves allt fortfarande av Odelstierna, som den 5 september 1918 vid då fyllda 65 år är skyldig lämna densamma. Odelstierna, som under nämnda tid åtnjutit tjänstledighet endast under 3 månader, maj—juli 1911, har städse skött nämnda befattningar med utmärkt nit och utmärkt skicklighet.

dels och avskrift av tjänste- och meritförteckning, av vilken inhämtas, bland annat, att Odelstierna den 1 maj 1892 antagits till vikarierande lärare vid Filipstads bergsskola och den 14 oktober 1892 blivit ordinarie lärare därstädes samt från sin anställning därstädes övergått till bergsskolan i Falun, att han den 21 juli 1897 antagits till föreståndare för sistnämnda läroanstalt, vilken befattning han tillträtt den 1 november 1897, samt att han enligt ett till handlingarna i ärendet i avskrift fogat utdrag av protokollet hos fullmäktige i järnkontoret innehaft nämnda föreståndarbefattning, till dess han erhållit fullmakt å professuren.

Av förut omförmälda förteckning framgår vidare, hurusom Odelstierna inom sitt fack fullgjort åtskilliga honom givna förtroendeuppdrag och utfört ett mycket stort antal konstruktions- och ingenjörs- m. fl. arbeten.

I sitt berörda utlåtande den 13 februari 1918 har styrelsen för tekniska högskolan anfört, att styrelsen funne sökandens framställning synnerligen väl grundad och förty förordade densamma. Styrelsen gjorde detta så mycket hellre, som det för besättandet av högskolans professorer

vore av högsta vikt, att professor vid avskedstagandet kunde beräkna erhålla full pension, något som i många fall enligt nu gällande pensionslag skulle bliva omöjligt för tekniska vetenskapsidkare med rik fond av praktisk erfarenhet, vilka vore särskilt önskvärda såsom professorer vid högskolan.

På grund av remiss har statskontoret den 23 februari 1918 avgivit utlåtande i ärendet. Statskontoret har därvid yttrat:

Statskontoret

Enligt den från och med år 1912 gällande staten för tekniska högskolan åtnjuter sökanden, förutom tjänstgöringspenningar, lön till belopp av 5,000 kronor, vartill jämlikt nådigt brev den 3 december 1909 kommer ålderstillägg å 600 kronor, så att pensionsunderlaget för honom utgör 5,600 kronor.

På grund härav och då för hel pension åt lärare vid tekniska högskolan erfordras 25 för pension beräkneliga tjänstår, torde sökanden, som vid uppnående av 65 års ålder kommer att innehava 15 för pension beräkneliga tjänstår, därav över 5 i sin nuvarande befattning, vid erhållande av avsked efter uppnådd ålder av 65 år kunna förklaras berättigad att från och med månaden näst därefter uppbära avkortad pension till belopp, motsvarande $\frac{15}{25}$ av pensionsunderlaget, eller alltså 3,360 kronor, att utgå från tionde huvudtitelns förslagsanslag till pensionering av civila tjänst-innehavare.

Beträffande sökandens anhållan, att honom måtte med hänsyn till hans tjänstgöring under tillhoppa inemot 11 år såsom lärare vid Filipstads bergsskola och föreståndare för Falu bergsskola beredas en tilläggspension till sådant belopp, att pensionerna tillsammans uppgå till 5,600 kronor, motsvarande hel pension i den tjänst, sökanden nu innehar, får statskontoret till en början frambålla, att det under alla förhållanden är i viss mån betänkligt såväl ur principiell synpunkt som med hänsyn till konsekvenserna att i enskilt fall förorda avvikelser från pensionslagens bestämmelser om tjänstårsberäkning. Emellertid synas beträffande sökanden — förutom den omständigheten, att han under 11 år verkat såsom lärare vid eller föreståndare för statsunderstödd bergsskola — föreligga samma skäl för beredande av tilläggspension, som föranledde 1917 års riksdag att bevilja dylik förmån åt professorn K. Wicksell. Vid tiden för sökandens utnämning till professor gällde nämligen sådana bestämmelser, att professor vid tekniska högskolan ägde att efter uppnående av 65 års ålder utan avseende å tjänstårens antal vid avskedstagandet uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp, motsvarande fasta lönen, vadan professor, under förutsättning att han intjänat då medgivna två ålderstillägg, vartill erfordrades 10 år, blev berättigad till pension å 5,000 kronor vid avgång efter uppnådda 65 levnadsår. Med stöd av berörda riksdagsbeslut anser sig därför statskontoret kunna förorda, att åt sökanden beredes en tilläggspension till belopp av 1,640 kronor, varigenom hans pensionsförmåner tillhoppa skulle uppgå till 5,000 kronor. Att gå därutöver synes statskontoret knappast tillrädligt.

Sedan järnkontoret beretts tillfälle att taga del av handlingarna i ärendet, hava dess fullmäktige i skrivelse den 8 mars 1918 anfört:

Fullmäktige
i järnkontoret.

Såsom av högskolestyrelsens yttrande framgår, omfattar sökandens professur ett ämne, järnets metallurgi, beträffande vilket i synnerligen hög grad gäller, att det är av största betydelse, att dess representant vid högskolan med framstående vetenskap-

liga insikter förenar en på tillräcklig praktik grundad erfarenhet om järnhanteringen. Det är därför allt skäl att antaga, att det, såsom hittills varit fallet, även i fortsättningen skall visa sig önskvärt eller rent av nödvändigt att bekläda ifrågavarande befattning med personer i den åldern, att de icke äro i tillfälle att tjänstgöra under hela den tid av 25 år, som för närvarande är stadgad såsom villkor för åtnjutande av full pension vid uppnådda 65 levnadsår. De avlöningsförmåner, en för professuren i metallurgi väl kvalificerad person kan påräkna inom industrien, ställa sig numera i allmänhet så höga, att en övergång till nämnda befattning ur ekonomisk synpunkt icke innebär någon lockelse utan tvärtom.

På grund av det anförda anse fullmäktige i järnkontoret, i likhet med styrelsen för tekniska högskolan, ytterst angeläget, att staten, för att i sin mån underlätta ett tillfredsställande besättande av ifrågavarande professorer, visar största möjliga tillmötesgående med avseende å innehavarnas pensionering; och få fullmäktige fördenskull, och med hänsyn till vad i ärendet i övrigt förekommit, för sin del förorda bifall till Odelstiernas förevarande ansökning.

Departementschefen.

I statskontorets yttrande har erinrats om ett ärende rörande fyllnads-pension åt f. d. professorn Knut Wicksell. Då nu förevarande fråga och nämnda ärende äro av liknande beskaffenhet, torde det vara lämpligt att här göra en kort sammanfattning av detta ärendes behandling.

Wicksell anställdes som docent vid universitetet i Uppsala år 1899 och förordnades i början av år 1900 att vid universitetet i Lund uppehålla extra ordinarie professuren i nationalekonomi och finansrätt, till vars innehavare han utnämndes i slutet av år 1901. År 1904 utnämndes Wicksell till ordinarie professor i samma ämnen. Vid sin avgång från denna professur den 1 januari 1917 hade Wicksell alltså att tillgodoföra sig 17 för åtnjutande av pension beräkneliga tjänstår. Då Wicksell den 30 december 1916 erhöll avsked, beviljades honom i enlighet med gällande pensionslag för civila befattningshavare i statens tjänst en pension av 3,810 kronor, att utgå från och med den 1 januari 1917. Under framhållande av att det för universitetet och därmed även för staten måste vara av största vikt att vid en professors besättande bland vetenskapliga krafter alltid kunna förvärva den mest framstående, något som självfallet bleve svårare, om man till äventyrs för just denne endast kunde ställa i utsikt långt svagare pensionsvillkor, hemställdes i en vid 1917 års riksdag väckt motion (I: 35), att riksdagen ville besluta att åt Wicksell bevilja en fyllnads-pension, motsvarande skillnaden mellan det enligt gällande pensionsbestämmelser för honom utgående beloppet och den för professorer medgivna fulla pensionen.

I det av bankoutskottet i ärendet avgivna utlåtandet erinrades, att enligt de vid tiden för Wicksells utnämning till ordinarie professor år 1904 gällande, i sammanhang med 1902 års riksdagsbeslut i avseende å de ordinarie professorernas löneförmåner och rätt till pension givna be-

stämmelser tjänsteman, som ingick på de nya lönebestämmelserna, skulle, då han uppnått 65 års ålder, vara förpliktad att avgå med oavkortad lön som pension å allmänna indragningsstaten. I enlighet med dessa bestämmelser skulle Wicksell vid en uppnådd ålder av 65 år hava varit berättigad till en pension å 5,000 kronor. Sedermera hade emellertid i avseende härå förändringar inträtt på grund av 1907 års pensionslag och 1908 års lönereglering för professorerna, vilka för Wicksell medfört avsevärt ogynnsammare pensionsförhållanden. Det hade då syntts utskottet vara skäligt, att Wicksell komme i åtnjutande av samma pensionsförmåner, som gällde vid tiden för hans tillträde till ordinarie professorstjänst och med vilka han då hade att räkna, eller 5,000 kronor. Utskottet ansåg sig höra hemställa, att riksdagen måtte medgiva, att Wicksell finge från och med den 1 januari 1917 å allmänna indragningsstaten åtnjuta sådan fyllnad i den honom enligt nådigt brev den 30 december 1916 tillerkända pension, att pensionen jämte fyllnadsbeloppet uppginge till 5,000 kronor.

Vad utskottet sålunda hemställt, bifölls av riksdagen.

Såsom jag redan framhållit, är den nu föreliggande frågan av liknande beskaffenhet som det Wicksellska ärendet. Av 1904 års riksdag tillerkändes professorerna vid tekniska högskolan förmån av ålderstillägg. Bestämmelserna härom skulle enligt kungörelse den 10 juni 1904 träda i tillämpning från och med år 1905. Såsom villkor för nämnda förmåns åtnjutande skulle gälla bland annat, att professor skulle, då han uppnått 65 levnadsår, vara förpliktad att med oavkortad lön såsom pension å allmänna indragningsstaten avgå från tjänsten. Med inräknande av ålderstilläggen blev pensionen alltså 5,000 kronor. De ändrade, numera gällande pensionsbestämmelserna — innefattade i 1907 års civila pensionslag jämförd med 1909 års lönereglering för tekniska högskolans professorer — framgå av det föregående.

Jag finner mig äga allt skäl att söka medverka till att professorn Odelstierna må komma i åtnjutande av samma förmån som Wicksell. Men därutöver anser jag mig icke kunna gå. Vad beträffar de synpunkter, vilka såväl Odelstierna som högskolestyrelsen och fullmäktige i järnkontoret gjort gällande, synas de mig förtjäna att med allmännare syftning tagas i övervägande vid en blivande revision av grunderna för pensionslagen.»

Med hänsyn till vad i statsrådsprotokollet anförts till stöd för ifrågasvarande framställning, får utskottet, som icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställa,

att riksdagen må medgiva, att professorn vid tekniska högskolan Erik G:son Odelstierna må från och med månaden näst efter den, under vilken han efter fyllda 65 år avgår från tjänsten, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta sådan fyllnad i den honom författningsenligt tillkommande pension, att pensionen jämte fyllnadsbeloppet uppgår till fem tusen kronor.

Stockholm den 11 april 1918.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar *Hedenstierna, Hallin, Ekman, Wickman, Roos, Kjellgren, Sandler* och *Stenberg* samt
av andra kammaren: herrar *Carlson* i Herrljunga, *Berg* i Munkfors, *Borg, Somelius, Bogren, Törnkvist, Edbom* och *Henrikson*.
